

DE GOUDEN EEUW

PALEIS-RAADHUIS - TILBURG

DE GOUDEN EEUW

Een keuze uit het werk van
onze 17e eeuwse schilders

Schilderijen uit de collecties van het Rijk

Paleis-Raadhuis Tilburg 2 Mei t/m 14 Juni
Dagelijks geopend van 2 – 5 en 8 – 10uur

DAGELIJKS BESTUUR VAN DE STICHTING „KUNSTKRING TILBURG"

Mevr. J. E. A. M. VAN DE MORTEL-HOUBEN, *voorzitster*
J. H. VAN MOSSELVELD, *secretaris*
A. A. M. J. JANSSENS, *penningmeester*
Dr. F. A. VERCAMMEN
Ir. G. BEEKERS

Ten Geleide

DRIEMAAL heeft de Nederlandse schilderkunst een wereldniveau bereikt.
De eerste maal in de late middeleeuwen. De Nederlandse Primitieven van de vijftiende eeuw stonden — met de Italiaanse — aan de top in de toenmalige wereld. Het accent viel op de Zuidelijke Nederlanden, toentertijd de Noordelijke ver vooruit in ontwikkeling en welvaart en mede daardoor centrum van de meeste en grootste schilders.
De tweede maal in de zeventiende eeuw. Toen echter had het Noorden de achterstand ingehaald en begon het zelfs in menig opzicht het Zuiden te overtreffen. Met name onze schilders hebben door hun geheel eigen karakter een typisch nationale kunstvorm weten te ontplooien.
De derde maal in het laatste kwart der vorige eeuw. En wederom met een sterker Noordelijk dan Zuidelijk karakter. Dit nieuwe hoogtepunt vat men samen onder de naam: De Nederlandse Impressionisten.
Van de laatste meesters mocht Tilburg het vorig jaar een representatieve keuze begroeten.
Thans staat de gelegenheid open zich dieper vertrouwd te maken met en intenser te genieten van de wereldvermaarde Nederlandse schilders der Gouden Eeuw.
Het komt niet zo vaak voor, dat de historie constant is in haar oordeel. Herhaaldelijk vertoont het waarde-oordeel een golvende curve. Maar in de bewondering voor wat deze Gouden Eeuwse Meesters hebben tot stand gebracht valt gedurende de drie eeuwen, die sindsdien verlopen zijn, zelden een dalende, meestal een stijgende lijn waar te nemen.
Elke generatie, ongeacht zich wijzigende opvattingen op schilderkunstig gebied, brengt haar hulde aan deze durende vaderlandse roem.

Dr. F.V.

ARENT ARENTSZ.

(Amsterdam 1586—1635.)

Hij werd Van der Cabel genoemd naar het huis te Amsterdam, waarin hij woonde. Schilder van het Hollandse landschap. Met Hendrik Averkamp ontdekte hij voor de schilderkunst de schoonheid van het Hollandse polderlandschap met zijn rechte lijnen en horizontale niveauverschillen. Zijn werk vertoont nergens Vlaamse of andere uitheemse invloeden. Hij is een vrijwel uitsluitend door de natuur geschoold kunstenaar.

1. **De visvangst.** Paneel 25½ × 50½.
2. **Vissers en Jagers.** Paneel 27 × 52.

BALTHASAR VAN DER AST.

(Middelburg ± 1590 — Delft na 1656.)

Zwager van Ambrosius Boschaert, die hij navolgde in de bloemschilderkunst. Hij werkte te Utrecht en Delft en schilderde uiterst fijn doorgevoerde stillevens, bloemen, schelpen met hagedissen en vruchten in schalen.

3. **Bloemen in een glas.** Paneel 59 × 43.
4. **Bloemenstilleven.** Paneel 37 × 26½. D.

HENDRIK AVERKAMP,

genaamd de stomme van Kampen.
(Kampen 1585 — vóór 1660.)

Hij schilderde bijna uitsluitend winterlandschappen met schaatsenrijders etc., kleine, zeer sierlijke figuurtjes in karakteristieke klederdrachten met een ongewone verscheidenheid. Op Brueghelse wijze geeft hij graag van alles te zien. Averkamps grote, wijde wintergezichten blijven lange tijd Vlaams van compositie en eerst later geeft hij ze met een lager horizon, een fijner atmosfeer en een toniger coloriet. In zijn vroeger werk herinneren de figuren aan de boeren van Brueghel, van Buytenwegh en van Esaïas van de Velde.

5. **IJsvermaak.** Paneel 40 × 53½.

LUDOLF BAKHUYSEN.

(Emden 1631 — Amsterdam 1708.)

Aanvankelijk in ambtelijke dienst bij zijn vader de stadssecretaris van Emden. Hij schilderde landschappen en vooral zeestukken. Hij is in compositie hierin minder voornaam dan Willem van de Velde, zwaarder in kleur en minder zorgvuldig in de uitvoering, maar toch behoren enkele van zijn werken tot het beste van de Hollandse school in dit genre.

6. **Woelig water.** Doek 31½ × 39.
7. **Gezicht op het IJ bij Amsterdam.** Doek 68 × 81.

JAN ABRAHAMSZ. BEERSTRATEN.

(Amsterdam 1622—1666.)

Schilder van zee- en stadsgezichten. Voortreffelijk colorist. Slechts zijn Italiaanse landschappen missen natuurgetrouwheid.

8. **Winterlandschap.** Doek 95 × 132½.

NICOLAES PIETERSZ. BERCHEM.

(Haarlem 1620 — Amsterdam 1683.)

Deze schilder en etser was o.m. leerling van zijn vader Pieter Claesz. en van Jan van Goyen. Hij heeft Italië bezocht, hetgeen op zijn werk niet zonder invloed is gebleven. Naast jachttaferelen, bijbelse en mythologische stukken kennen wij van hem vooral Italiaanse landschappen, rijk met mensen en dieren gestoffeerd. Dikwijls schilderde hij de figuren in de landschappen van Jacob van Ruisdael.

9. **Italiaans landschap.** Doek 65 × 81.

GERRIT ADRIAENSZ. BERCKHEYDE.

(Haarlem 1638—1698.)

Architectuur- en landschapschilder, leerling van Frans Hals en van zijn broeder Job Berckheyde. Hij werkte met deze laatste in Keulen en aan het hof van de keurvorst van de Pfalz te Heidelberg. Hij schilderde in de regel stadsgezichten in Haarlem, Amsterdam, Den Haag, Keulen en Heidelberg.

10. **Het Raadhuis te Amsterdam.** Doek 33½ × 40½.

JOB ADRIAENSZ. BERCKHEYDE.

(Haarlem 1630—1693.)

Broeder van Gerrit Berckheyde. Leerling van Jacob de Wet, later van Frans Hals. Hij is vooral figurenschilder en kiest bij voorkeur kerkelijke en andere interieurs, waarbij zijn kennis van perspectief en zijn fijn gevoel voor lichtwerkingen sterk naar voren komen. Hij is de beste meester op dit gebied.

11. **Interieur zijbeuk St. Bavo.** Doek 52 × 67½.

CORNELIS BISSCHOP.

(Dordrecht 1630—1674.)

Leerling van Ferdinand Bol. Hij schilderde portretten en geschiedkundige onderwerpen. De koning van Denemarken benoemde hem tot zijn hofschilder, maar Bisschop stierf reeds kort na zijn benoeming. „De Appelschilster" is geschilderd in de trant van Pieter de Hoogh.

12. **Appelschillende vrouw.** Paneel 72½ × 56.

FERDINAND BOL.

(Dordrecht 1616 — Amsterdam 1680.)

Portret- en historieschilder, leerling van Rembrandt. Zijn eerste werken stonden geheel onder diens invloed. Zijn portretten schilderde hij in een losse, zwierige stijl.

13. **Mansportret (Quellinus?).** Doek 117 × 94½.

A. COORTE.

Schilder van stillevens, die in Middelburg werkte van 1685—1723.

14. **Bos asperges.** Papier op paneel 25 × 20½.

BENJAMIN GERRITSZ. CUYP.

(Dordrecht 1612—1652.)

Schilder van bijbelse voorstellingen en ruitergevechten, leerling van Jacob Cuyp. Hij maakte soms zeer schilderachtige boerendelen en taferelen vóór boerderijen, vol geestig gegroepeerde figuurtjes, uitermate vlot op de hem eigen impressionistische wijze, in mooie bruine, matgele of grijze toon, maar zonder enige diepere karakteristiek van het gegeven of de personen. In zijn werkwijze staat hij sterk onder de invloed van Rembrandt.

15. **Jozef in de gevangenis.** Paneel 73½ × 62.

16. **De graflegging.** Doek 75 × 60.

CORNELIS GERRITSZ. DECKER.

(.............. — Haarlem 1678.)

Landschapschilder, leerling van Salomon van Ruisdael. Zijn werk werd door Adriaen van Ostade en Adriaen van de Velde gestoffeerd. Hij schilderde in de regel bosgezichten met landerijen, tuinen, molens etc. in de trant van Jacob van Ruisdael, maar ook interieurs en weverswerkplaatsen.

17. **De weverswerkplaats.** Doek 45 × 55½.

18. **Boerderij.** Paneel 40 × 55½. D.

GERARD DOU.

(Leiden 1613—1675.)

Vermaard genre- en portretschilder, leerling van Rembrandt. Zijn taferelen uit het huiselijk leven der gegoede burgerij zijn meesterstukjes van fijne techniek. Hij had een voorliefde voor kaarslichteffecten en vensteromlijstingen. Over heel Europa en Noord-Amerika zijn zijn werken verspreid. Zijn „Leidse School" telt vele leerlingen.

19. **De kluizenaar.** Paneel 33½ × 27½.

JOOST CORNELISZ. DROOCHSLOOT.

(Utrecht 1586—1666.)

Hij schilderde dorpsgezichten, gestoffeerd met talrijke kleine figuren, kermissen en ook historische en bijbelse voorstellingen op een heel originele wijze, af en toe echt armzalig en slecht getekend, maar altijd geestig, ofschoon hij zich vaak herhaalt.

20. **H. Martinus in landschap.** Paneel 58 × 85.

KAREL DUJARDIN.

(Amsterdam? ± 1622 — Venetië 1678.)

Waarschijnlijk leerling van Nicolaas Berchem en Paulus Potter. Hij verbleef in Rome, Lyon, Den Haag en Amsterdam en schilderde veel landschappen met dieren, maar ook portretten en genretafereeltjes. Zijn religieuse voorstellingen zijn ongenietbaar, maar zijn genre-achtig aandoende ruiterportretten zijn uitstekend.

21. **Trompetter te paard.** Doek 44 × 35.

CORNELIS DUSART.

(Haarlem 1660—1704.)

Beroemd Hollands genreschilder van Vlaamse afkomst. Leerling van Adriaen van Ostade. Hij sluit zich geheel aan bij het werk uit diens late tijd, maar is bij van Ostade vergeleken vrolijk en uitgelaten. Zijn typen zijn meer gevarieerd, lelijker en vaak caricatuurachtig, zijn stijl is slapper en zijn coloriet en toon minder verzorgd. Zijn beste werk is nauwelijks van een late Van Ostade te onderscheiden.

22. **De Vismarkt.** Doek 68½ × 90½.

GERBRAND VAN DEN EECKHOUT.

(Amsterdam 1621—1674.)

Leerling van Rembrandt, die hij zo bedrieglijk imiteerde, dat zijn schilderijen bijna niet van een echte Rembrandt zijn te onderscheiden. Hij schilderde meest portretten en historische composities, in het begin vooral in de stijl van Rembrandt. Verder conversatiestukken, soldatentaferelen etc. in de trant van Terborch. Beroemd etser.

23. **H. Avondmaal.** Doek 100 × 142.

OTTMAR ELLIGER.

(Gothenburg 1633 — Berlijn 1679.)

Bloemen- en vruchtenschilder. Leerling van Daniel Seghers te Antwerpen. Hij werkte te Amsterdam en schilderde bloemen en vruchten in de uitvoerige trant van zijn leermeester. Zijn werk werd zo gewaardeerd, dat hij werd aangesteld tot hofschilder aan het keurvorstelijk hof van Brandenburg.

24. **Bloemstuk.** Doek 86 × 68.

ALLART VAN EVERDINGEN.

(Alkmaar 1621 — Amsterdam 1675.)

Leerling van Roeland Savery en Pieter Molijn. Hij vertoefde o.a. in Zweden en schilderde aanvankelijk zeestukken, later Noorse landschappen. Zijn beste schilderijen wedijveren met Ruisdael. Zeer bekend etser.

25. **Zweeds landschap.** Doek 66 × 60.

GOVERT FLINCK.

(Kleef 1615 — Amsterdam 1660.)

Portret-, historie- en genreschilder, leerling van Lambert Jacobs en van Rembrandt. Zijn schutterstukken zijn zeer bekend.

26. **Portret van Joost van de Vondel.** Doek (ovaal) 42½ × 38.

27. **Rembrandt als herder.** Doek 74½ × 64.

JAN VAN GOYEN.

(Leiden 1596 — 's Gravenhage 1656.)

Een van Nederlands beste landschapschilders, leerling van Esaïas van de Velde. Zijn kunst ontplooide zich vrij laat. Hij begon Breughelachtig op kleine ronde paneeltjes en met Vlaamse coulissencompositie. Van Goyen is de eerste onder de landschapschilders, die de bewegingen der wolken, haar kleur en toon steeds indrukwekkender begint weer te geven. De oplossing van de locale kleur in de toon doet hem het figuur bijna veronachtzamen. Typerend is de geelbruine tint in vele landschappen, welke hij in talrijke plaatsen van ons land geschilderd heeft (o.m. te Nijmegen). Buitengewoon mooi zijn ook zijn tekeningen, waarvan een grote collectie aanwezig is in het Rijks Prentenkabinet te Amsterdam.

28. **Gezicht op het Valkhof te Nijmegen.** Doek 92 × 130.

29. **Strandgezicht.** Paneel 42 × 68½. D.

JAN HACKAERT.

(Amsterdam 1629—1699.)

Landschapschilder en etser. Hij bereisde Zwitserland en Italië. In sommige werken herinnert hij aan J. Both, maar in zijn beste werken is hij een uitgesproken Hollands naturalist.

30. **Bosgezicht.** Doek 58½ × 46.

WILLEM CLAESZ. HEDA.

(Haarlem 1594—1680/'82.)

Portret- en stillevenschilder. Hij schilderde bij voorkeur eenvoudige stillevens met slechts enkele voorwerpen, meestal een ontbijttafel of

dergelijke maar ook altaarschilderijen en portretten. Hij en zijn leerlingen onderscheiden zich van Pieter Claesz. en diens navolgers door een zachter toonaard en het angstvallig bewaren der omtrekken. Rood is bij hem een hoge uitzondering en het groen is, zo het al voor komt, sterk naar grijs gedempt. Heda's schilderwijs is dun en weinig plastisch. Het licht is nooit fel, maar heeft een zilveren glans.

31. **Stilleven.** Paneel 44½ × 62.

BARTHOLOMEUS VAN DER HELST.

(Haarlem 1613 — Amsterdam 1670.)

Portretschilder, leerling van Nicolaes Elias. Zeer talentvolle maar koele berekenende kunstenaar, die de moeilijkste portretgroepen tot algemene tevredenheid wist te componeren, maar zich nooit door technische durf of picturale inspiratie „van de wijs" liet brengen. Hij was van meet af aan bijzonder knap in het verwerken van vondsten van anderen tot iets geheel nieuws. Beroemd schilder van schuttersstukken.

32. **Portret van Geertruida den Dubbelde (1647-1684), echtgenote van vice-admiraal Aert van Nes.** Doek 139 × 125.

33. **Vier overlieden van de Voetboogdoelen (1656).** Doek 183 × 254.

JAN VAN DER HEYDEN.

(Gorkum 1637 — Amsterdam 1712.)

Beroemd schilder van stadsgezichten en stillevens, terwijl hij als landschap- en architectuurschilder én als tekenaar zijn gelijken niet vond. Hij is een der grootste meesters van het perspectief, terwijl de miniatuurachtige fijnheid en afwerking van zijn schilderijen bewonderenswaardig is. Zijn stadsgezichten werden vaak met figuren gestoffeerd door Adriaen van de Velde, Eglon van der Neer en Jan Lingelbach. Zijn stillevens zijn onovertroffen. Hij bezocht de Rijn, België en Engeland. Hij was behalve schilder ook uitvinder en Algemeen Brandmeester der stad Amsterdam.

34. **De Stenen Brug.** Paneel 37 × 44½.

35. **De ophaalbrug.** Paneel 36 ×44½.

36. **Gezicht op een Duitse stad.** Paneel 49 × 65.

GILLIS CLAESZ. D'HONDECOETER.

(Antwerpen ± 1570 — Amsterdam 1638.)

Hij stamde uit een oud Brabants geslacht, dat om geloofsredenen Antwerpen verliet. Hij verbleef te Delft en te Utrecht en schilderde landschappen in de trant van R. Savery en D. Vinckeboons.

37. **Boomrijk landschap.** Paneel 40½ × 72.

MELCHIOR GIJSBERTSZ. D'HONDECOETER.

(Utrecht 1636 — Amsterdam 1695.)

Beroemd schilder van vogels en stillevens. Leerling van zijn vader

en van Jan Baptist Weenix, zijn oom. Hij werkte ook op Het Loo voor stadhouder Prins Willem III. Hij overtreft op zijn gebied alle tijdgenoten door zuivere tekening, prachtige kleuren en meesterlijke compositie. Men noemt hem wel de „Vogel-Rafael".

38. **Vogels.** Doek 134 × 174½.

GERRIT VAN HONTHORST.

(Utrecht 1590—1656.)

Leerling van Abraham Bloemaert. Hij verbleef te Rome, in Engeland en in Denemarken. In Italië geraakte hij onder de invloed van het werk van Caravaggio. Hij verwerkt diens lichtdonker in zijn taferelen bij kaarsverlichting. In Nederland terug wordt hij een gevierd schilder van portretten, genrestukken, allegorische en mythologische taferelen. Slechts bij uitzondering schildert hij dan nog kaarslichteffecten. Zijn grote figuren hebben iets „gemaakts" alsof geen werkelijke personen, maar acteurs voorgesteld werden. Hoewel aan Honthorst vaak een oppervlakkige gladheid wordt verweten, schuilt er een gevoelig tekenaar en colorist achter zijn grote technische vaardigheid.

39. **Zelfportret.** Doek 117 × 94½.

40. **De vrolijke speelman.** Doek 108 × 89.

SAMUEL DIRCKSZ. VAN HOOGSTRATEN.

(Dordrecht 1627 — 1678.)

Historie-, portret- en genreschilder, etser en dichter. Leerling van zijn vader en van Rembrandt. Hij werkte o.a. in Wenen, Rome en Londen. Hij schilderde ook landschappen, zeestukken, voortreffelijke stillevens en doorkijkjes.

41. **De zieke dame.** Doek 69½ × 55.

WILLEM KALF.

(Amsterdam 1622—1693.)

Schilder van stillevens, boerderijen, interieurs enz., leerling van Hendrik Pot. In zijn schilderijen, welke in de regel gekenmerkt worden door een gouden toon, staat hij onder invloed van Rembrandt en herinnert hij aan Pieter Claesz., van wiens werk het zijne vaak nauwelijks is te onderscheiden.

42. **Stilleven.** Paneel 29½ × 46½. (Toeschrijving aan W. Kalf). D.

JAN VAN KESSEL.

(Amsterdam 1641/'42—1680.)

Vriend van Hobbema en waarschijnlijk leerling van Jacob van Ruisdael. Hij werkte te Amsterdam en schilderde stadsgezichten en landschappen. Zijn werk herinnert niet zelden aan het werk van Ruisdael, maar hij bezit een eigen originaliteit.

43. **Bosgezicht.** Doek 58 × 73½.

THOMAS DE KEYSER.

(Amsterdam 1596/'97—1667.)

Zoon van de beroemde bouwmeester Hendrick de Keyser. Waarschijnlijk leerling van Cornelis de Voort. Hij geldt als de grootste Hollandse portretschilder naast Hals en Rembrandt. Zijn luchtige doch kernachtige toets, zijn doorschijnend zwart, het welwillend tegemoetkomende van zijn meeste gestalten, stempelen zijn werk tot datgene, wat de bloei der Amsterdamse portretkunst doet beginnen. De tien jaar jongere Rembrandt heeft naar hem gekeken en de Keyser onderging weldra op zijn beurt de zegenende invloed van Rembrandts lichtdonker en techniek. Vooral zijn enkelportretten hebben iets bezielends, waarin we tijdelijk een invloed van Anthonie van Dijck bespeuren. Zijn genre-achtig opgevatte groepen laten ons het portret zien op een hoogte, die slechts door Rembrandt werd overtroffen. Nog op een ander gebied was de Keyser 'n vruchtbaar schilder nl. in zijn historische en bijbelse taferelen, die de invloed verraden van Lastman, Bloemaert en Rubens.

44. **Portret P. C. Boom.** Paneel 23½ × 17½. D.

JOHANNES LINGELBACH.

(Frankfurt a/M 1622 — Amsterdam 1674.)

Hij kwam jong met zijn ouders naar Amsterdam, vertoefde te Parijs en in Italië. Hij schilderde meestal Italiaanse zeehavens, landschappen met jachten en markten. Misschien leerling van Wouwermans.

45. **De rijles.** Doek 68 × 82.

GABRIEL METSU.

(Leiden ± 1630 — Amsterdam 1667.)

Beroemd genreschilder, zoon van de schilder Jacques Metsu. Waarschijnlijk leerling van Gerard Dou. In het begin schilderde hij gezelschappen, mythologische en allegorische voorstellingen, zichtbaar onder de invloed van Rembrandt. Later voornamelijk taferelen uit het volksleven en genrestukjes. Zijn in coloristisch opzicht uitstekende schilderijen worden vaak verwisseld met werk van Jan Vermeer van Delft en anderen.

46. **In de keuken.** Paneel 33½ × 27.

MICHIEL JANSZOON VAN MIEREVELT.

(Delft 1567—1641.)

Beroemd portretschilder, leerling van Willem Willemsz. en van Anthonie van Montfoort alias Blockland. Hij reisde niet zoals zijn tijdgenoten in het buitenland, maar was vrijwel steeds werkzaam te Delft, waar hij de hofschilder der Prinsen van Oranje was. Naast Hals, Rembrandt, de Keyzer en van der Helst wordt hij nog steeds

overal ter wereld genoemd als een der grootste portrettisten. Zijn beste werk — vnl. dat uit de periode 1610—1625 — behoort inderdaad tot de superieure uitingen der portretkunst. Zijn schilderen is scherp analyserend, nauwkeurig en rustig observerend, hetgeen hem tot detailleren bracht wars van alle vertoon. Hij is met Ketel de schepper van het nationaal portret. De opzet van zijn koppen verraadt vertrouwdheid met Dürers grafisch werk. Mierevelts invloed is groot geweest. Men kan gerust zeggen, dat vóór 1615 de zuiver Hollandse portretschilders buiten Amsterdam geheel naar zijn voorbeeld zijn gevormd en dat onze portretkunst tot ± 1630 zijn stempel draagt. Tot zijn leerlingen behoren o.a. Paulus Moreelse en Jan van Ravesteyn.

47. **Portret van Caecilia van Beresteyn (1589—1661).** Paneel 71 × 60.

VAN MIEREVELT. (SCHOOL VAN)

48. **Mansportret.** Paneel 72 × 61½.

FRANS VAN MIERIS DE OUDE.

(Leiden 1635—1681.)

Leerling van Gerard Dou. Hij is van alle Leidse fijnschilders de voornaamste. In de elegantie van zijn figuren, de diepte van zijn kleuren en de ongewone techniek van zijn werk overtreft hij zelfs Metsu. Hij bezat een ongewoon coloristisch talent en is in zijn tekeningen slechts met de primitieve Vlaamse miniaturisten en Memlinc te vergelijken.

49. **De Luitspeelster.** Paneel 21 × 17½.

ABRAHAM MIGNON.

(Frankfurt a/M 1640—1679.)

Vermaard stillevenschilder. Op 20-jarige leeftijd kwam hij naar Holland en ging bij Jan Davids de Heem te Utrecht in de leer. Later vertrok hij weer naar Duitsland.

50. **Het omvergeworpen bouquet.** Paneel 89 × 72.

CLAES CORNELISZ. MOEYAERT.

(Amsterdam 1592/'93—1655.)

Schilder van historiestukken, portretten, landschappen en dieren. Moeyaert vertoefde in Italië, waar hij de invloed van de landschapsschilderkunst van Paulus Bril en Elsheimer onderging. Hij schilderde daarna nymphen, bachanalen enz. waarin ook enige Rubens-invloed is te bespeuren en die alleen maar Hollands zijn in hun weinige vlotheid, degelijke peinture en beginnende atmosfeerstudie. Leermeester o.a. van Nicolaes Berchem en Paulus Potter.

51. **Drieërlei keus.** Doek 113½ × 172½.

JAN MIENSE MOLENAER.

(Haarlem ± 1610—1668.)

Leerling van Frans Hals. Hij was de eerste, die de gemoedelijke toon wist te treffen, die met uitzondering van Jan Steen de gehele Hollandse boeren- en burgerschildering van de bloeitijd zou kenmerken. Hij schilderde vooral genretaferelen en is een van de meest karakteristieke schilders van het Hollandse volksleven. Hij was een begaafd, gemakkelijk werkend kunstenaar met een open oog voor het schilderachtige. Zijn werk vertoont veel overeenkomst met dat van zijn vrouw Judith Leyster, eveneens leerlinge van Hals.

52. **Valse kaartspel.** Paneel 48½ × 68,7.

53. **Het tafelgebed.** Paneel 28½ × 61½.

PAULUS MOREELSE.

(Utrecht 1571—1638.)

Beroemd portretschilder. Hij was een leerling van Van Mierevelt maar onderging ook de invloed van Bloemaert en van de Utrechtse navolgers van Caravaggio. Vóór 1604 werkte hij in Italië. Hij schilderde meest portretten, waarbij herders- en herderinnenfiguren zijn voorkeur hadden, en verder historische voorstellingen en fantasieën. Hij is in zijn beeltenissen soepeler en innemender dan zijn leermeester. Ondanks zijn verblijf in Italië en zijn academische opleiding — hij was ook architect en dichter — is zijn portretstijl nationaal. Van nature hoofs en romantisch geraakte hij onmiddellijk onder invloed van Anthonie van Dijck, zodra diens kunst hier bekend werd. Zijn charmante „Prinsesje" is Mierevelts van techniek en Van Dijkachtig in de bedoeling van het effect, maar geheel Hollands in de voordracht.

54. **De kleine prinses.** Doek 79 × 62½.

AERT VAN DER NEER.

(Amsterdam 1603—1677.)

Landschapschilder, vooral beroemd door zijn winterlandschappen en zijn riviergezichten met maanbelichting. Merkwaardig is zijn perspectief en prachtig de lichtwerking in zijn zonsondergangen en brandende huizen. Zijn coloriet is zuiver, zijn toets gemakkelijk en fors. In al zijn schilderijen is een ruimte en een harmonie van toon, die weldadig aandoen.

55. **IJsgezicht.** Doek 55½ × 64.

56. **Winterlandschap.** Paneel 81½ × 122½. D.

CASPAR NETSCHER.

(Heidelberg 1639 — 's Gravenhage 1684.)

Beroemd portret- en genreschilder. Hij kwam op jeugdige leeftijd naar Nederland, waar hij achtereenvolgens leerling werd van Hendrik Coster en Gerard Terborch. Na een verblijf in Frankrijk vestigde hij zich

te 's Gravenhage. Hij schilderde conversatiestukken, mythologische voorstellingen en — later vooral — portretten en is door zijn glanzend coloriet en het ongewone meesterschap, waarmee hij vooral satijnen klederen wist weer te geven, beroemd geworden.

57. **Lady Philippina Stanton.** Doek 86½ × 68½.

58. **Meleager en Atalante.** Doek 118½ × 91. D.

59-60. **Twee portretten (man en vrouw).** Doek 69 × 54. D.

JACOB OCHTERVELT.

(Rotterdam ± 1635 — Amsterdam ± 1700.)

Leerling van Nicolaes Berchem en Frans van Mieris. Hij schilderde gezelschappen en genretaferelen in de trant van Van Mieris en Metsu.

61. **De muzikanten.** Doek 75 × 60.

62. **Interieur met figuren.** Doek 98 × 80½. D.

HENDRIK TEN OEVER.

(Amsterdam ± 1640 — Zwolle ± 1700.)

Leerling van de dierschilder Cornelis de Bie te Amsterdam. Hij muntte vooral uit door zijn landschappen met ondergaande zon. Verder zijn van hem bekend regentenstukken, 'n avondlandschap en stadsgezichten.

63. **Stilleven met jachtgerei.** Doek 60½ × 75.

ADRIAEN VAN OSTADE.

(Haarlem 1610—1685.)

Beroemd schilder en etser. Broer van Izaak van Ostade, leerling van Frans Hals. Met Jan Steen is hij de meest populaire schilder van het opgewekte boeren- en burgerleven uit onze Gouden Eeuw. Zijn wijze van uitbeelden is in zijn beste tijd rustig, genoeglijk en meer algemeen typerend en verhalend dan tot het individuele en innerlijke doordringend. Zijn schilderijen, tekeningen en etsen zijn bovenal kijkstukjes uit het boerenleven buiten het boerenbedrijf.

64. **De bakker.** Paneel 27½ × 22.

65. **Vertrouwelijk gesprek.** Paneel 22 × 21½.

EGBERT LIEVENSZ. VAN DER POEL.

(Delft 1621 — Rotterdam 1664.)

Genre- en landschapschilder, vermoedelijk leerling van Cornelis Saftleven. Hij schilderde in de trant van Van Ostade boerenschuurtjes met veel potten en pannen en een enkel figuur, maar ook brandende dorpen bij nacht en maneschijn in de trant van Aert van der Neer.

66. **Vismarkt bij avond.** Paneel 35 × 26½.

CORNELIS VAN POELENBURGH.

(Utrecht ± 1586—1667.)

Historie- en landschapschilder, leerling van Abraham Bloemaert. Hij bereisde Italië en Engeland en schilderde in de regel kleine Italiaanse landschappen en stoffeerde die in arcadische geest bij voorkeur met naakte vrouwenfiguren. Ook schilderde hij portretten en religieuse onderwerpen, steeds met miniatuurachtige fijnheid.

67. **Meisjesportret.** Koper (ovaal) 15 × 12.

68. **Meisjesportret.** Koper (ovaal) 15 × 12.

69. **Jongensportret.** Koper (ovaal) 15 × 12.

70. **Jongensportret.** Koper (ovaal) 15 × 12.

JAN ANTHONISZ. VAN RAVESTEYN.

(± 1572 — 's Gravenhage 1657.)

Leerling van Van Miervelt. Zijn werk, dat technisch zeer veel op Van Miervelt gelijkt, is minder lineair. De blik zijner portretten is scherp en de gelaatsuitdrukking vriendelijk, althans niet zo ernstig als bij die van zijn leermeester. Hij portretteerde vooral vorstelijke personen, krijgslieden en hovelingen en deed hierbij zijn voordeel met opvattingen van Frans Hals, Elias en de Keyser.

71-72. **Twee portretten (man en vrouw).** Panelen 65 × 52½ en 65 × 55. D.

JACOB VAN RUISDAEL.

(Haarlem 1628/'29—1682.)

Leerling van Cornelis Vroom en van zijn oom Salomon van Ruisdael. Hij schilderde landschappen uit de omgeving van Haarlem en uit die van Bentheim, verder duinen, weilanden, stranden en eikenbossen op heuvels. Van Allart van Everdingen nam hij de Noorse watervallen over, die hij dikwijls in zijn landschappen aanbracht. Hij is de grootste landschapschilder der 17e eeuw. Zijn etsen behoren tot de mooiste voortbrengselen der Nederlandse prentkunst. Leerlingen van hem zijn o.a. Meindert Hobbema en Johannes van Kessel.

73. **Het slot te Bentheim.** Doek 68 × 54.

74. **De Voorde.** Doek 67½ × 85.

SALOMON VAN RUISDAEL.

(Naarden ± 1602 — Haarlem 1670.)

Leerling van Esaïas van de Velde en van Jan van Goyen. Hij werkte te Haarlem en schilderde in navolging van Van Goyen landschappen en riviergezichten, maar ook stillevens. Zijn natuurschilderingen vertonen over het algemeen een kleuriger toets dan die van Jan van

Goyen. In het begin was zijn coloriet ietwat wollig, het ontwikkelde zich echter spoedig tot volle helderheid, warmte en lichtkracht om dan tenslotte in een zware bruinachtige toon te vervallen.

75. **De rust.** Paneel 61 × 85.

76. **De Dorpsherberg.** Paneel 56 × 84½.

CORNELIS SAFTLEVEN.

(Rotterdam 1606—1681.)

Zoon en leerling van Herman Saftleven. De werken van de Antwerpse meesters, vooral van Brouwer en Teniers hadden veel invloed op zijn schilderwijze. Zijn figuren doen vaak aan Adriaen Brouwer denken. De lichteffecten in sommige van zijn landschappen evenaren die van Albert Cuyp, doch Saftleven blijft altijd wat harder van tekening en zijn kleuren zijn ook niet zo harmonieus als die van de beroemde Dordtse meester. Hij schilderde boeren-interieurs, landschappen, schuren en af en toe satirische spotternijen op juristen en theologen met portretten in dierencaricaturen.

77. **Landschap met vee.** Paneel 46½ × 59½.

78. **De Verkondiging aan de herders.** Paneel 75 × 108.

DIRCK DIRCKSZ. VAN SANTVOORT.

(Amsterdam 1610—1680.)

Zoon van de schilder Dirck Pietersz. genaamd Bontepaert. Hij is waarschijnlijk geen leerling geweest van de 3 jaar oudere Rembrandt, maar toch volgde hij deze na en copieerde hem zelfs. Hij was een portretschilder van grote betekenis. Veel deftige Amsterdamse burgers hebben zich door hem laten schilderen.

79. **Portret van Martinus Alewijn (1634—1684).** Doek 124 × 91.

80. **Portret van Clara Alewijn (1635—1674), zuster van de voorgaande.** Doek 123 × 91.

ROELANT JACOBSZ. SAVERY.

(Courtrai 1576 — Utrecht 1639.)

Landschap-, dier- en bloemenschilder, leerling van zijn vader en van Hans Bol. Hij vertoefde lange tijd in Praag, waar hij o.a. schilder was aan het keizerlijk hof. Hij schilderde landschappen met taferelen aan de mythologie ontleend, liefst zulke waarin hij rijke diergroepen, indrukwekkende natuurtaferelen, rotspartijen etc. kon aanbrengen. Hij schilderde ook bloemstukken in de trant van Brueghel, buitengewoon fijn van uitvoering en getuigend van een bijzonder gevoel voor compositie.

81. **Orpheus door de dieren gekroond.** Doek 56½ × 82.

JORIS VAN SCHOOTEN.

(Leiden 1587—1651.)

Leerling van Evert van der Maes. Hij schilderde historische onderwerpen, portretten en schutterstukken en wordt de leermeester genoemd van Jan Lievens en Abraham van den Tempel.

82. **De aanbidding van de Koningen.** Doek 154 × 188.

JAN STEEN.

(Leiden 1626—1679.)

Leerling van Adriaen van Ostade. Vermaard schilder, die behalve in zijn geboortestad Leiden, werkte in Utrecht, Den Haag en Delft. Hij is de genreschilder bij uitnemendheid. Evenals van Ostade geeft hij het leven weer met temperament, humor en scherpe individualisering der figuren, die vaak tot lachen dwingen. Niemand heeft het leven van de kleine burgerij zo gekarakteriseerd en zo schilderachtig weergegeven als Jan Steen. Ook zijn bijbelse, mythologische en historische voorstellingen zijn voortreffelijk, terwijl tevens stemmingsvolle landschappen en goede stillevens van hem bekend zijn. Een kunstenaar van grote veelzijdigheid.

83. **Vrolijke thuiskomst.** Doek 68½ × 99.

84. **De kwakzalver.** Paneel 27 × 22½.

85. **Slecht gezelschap.** Paneel 30 × 25.

86. **Tweeërlei spel.** Doek 63 × 69½.

HERMAN STEENWIJCK.

(Delft 1612 — ± 1656.)

Stillevenschilder. Hij was van 1628—1633 leerling van zijn zwager David Bailly te Leiden.

87. **Stilleven.** Paneel 23 × 27.

88. **Stilleven.** Paneel 23 × 27.

ABRAHAM STORCK.

(Amsterdam ±1635 — ± 1710.)

Navolger van Ludolf Bakhuysen. Hij schilderde Italiaanse en Hollandse zeehavens, zeestukken en winterlandschappen en evenaart in fijnheid en harmonie niet zelden Willem van de Velde.

89. **De rede van Enkhuizen.** Doek × 117½.

WALLERANT VAILLANT.

(Rijssel 1623 — Amsterdam 1677.)

Portretschilder, pasteltekenaar en beroemd kopergraveur. Leerling van Erasmus Quellinus te Antwerpen. Hij werkte o.a. in Frankfurt, waar

hij veel gezandten en aanzienlijke burgers portretteerde en zich spoedig als crayontekenaar en kopergraveur een grote beroemdheid verwierf. Na zijn verblijf in Frankfurt vestigde hij zich te Amsterdam, waar hij o.m. hofschilder was van de Friese Stadhouder.

90. **Portret van Pieter de Graeff (1638—1707).** Doek 72 × 60.

91. **Portret van Jacoba Bicker (1640—1695), echtgenote van de voorgaande.** Doek 73 × 60.

ADRIAEN VAN DE VELDE.

(Amsterdam ± 1635—1672.)

Zoon en leerling van Willem van de Velde de Oude. Vroegrijp talent. Hij schilderde in de regel landschappen, maar af en toe ook religieuse en mythologische onderwerpen. In zijn speciale genre, landschap met vee en figuren, behoort hij tot de grootste Hollandse schilders. In het schilderen van vee was hij de evenknie van Paulus Potter, doch zijn landschappen zijn schilderachtiger en warmer van toon, dan die van de Haagse meester. Hij werd in compositie en voornaamheid van opvatting door geen zijner tijdgenoten overtroffen.

92. **De Verkondiging van Maria.** Doek 128 × 176.

93. **De kunstenaar en zijn gezin buiten.** Doek 148 × 170.

WILLEM VAN DE VELDE DE JONGE.

(Leiden 1633 — Londen 1707.)

Zoon en leerling van de eveneens beroemde zeeschilder Willem van de Velde de Oude. Ook was hij in de leer bij Simon de Vlieger. Hij heeft een buitengewone virtuositeit bereikt in de weergave van schepen en luchtperspectieven. Voor hem was het schip iets levends met talloze karakteristieke eigenschappen, zoals een model voor de portretschilder. Een groot aantal historische zeestukken wordt aan hem toegeschreven, waarvan er zich vele in Engelse verzamelingen bevinden.

94. **Kalme zee.** Doek 56½ × 64.

ADRIAEN PIETERSZ. VAN DE VENNE.

(Delft 1589 — 's Gravenhage 1662.)

Portret-, historie- en genreschilder tevens dichter. Na 1625 schilderde hij bij voorkeur grisailles, die dikwijls zwak van tekening zijn. Gewoonlijk stellen zij grappige taferelen voor uit het boerenleven, waaraan hij bovendien vaak een spottend spreekwoord toevoegt. Behalve schilderijen, die landschappen, taferelen uit het dagelijkse leven of portretten voorstellen, illustreerde hij de werken van Jacob Cats. Hij was in de Residentie en in vorstelijke kringen zeer gezien.

95. **Carnaval op het land.** Paneel 73 × 92.

CASPAR PEETER VERBRUGGHEN.

(Antwerpen 1664—1730.)

Bloemenschilder, leerling van zijn vader Caspar Peeters Verbrugghen. Hij werkte in Antwerpen en in 's Gravenhage.

96. **Bloemenstilleven.** Doek 114 × 114. D.

JOHANNES CORNELISZ. VERSPRONCK.

(Haarlem 1597—1662.)

Leerling van zijn vader en van Frans Hals onder wiens invloed de opstelling en plastiek van zijn portretgestalten onmiskenbaar gestaan heeft. Hij was als portretschilder te Haarlem zeer gezocht. De rustige en innemende distinctie van zijn portretten trekt zeer de aandacht.

97. **Portret van een oude man.** Paneel 77 × 62½.

DAVID VINCKEBOONS.

(Mechelen 1578 — Amsterdam 1629.)

Schilder en etser, leerling van zijn vader Philip V. Hij schilderde boslandschappen en bijbelse taferelen, maar legde zich weldra — geïnspireerd door Pieter Brueghel — bijzonder toe op genrestukjes uit het boerenleven, waardoor hij in Amsterdam een nieuw element bracht in de schilderkunst.

98. **De Liereman.** Paneel 34 × 62½.

WILLEM VAN DER VLIET.

(Delft 1584—1642.)

Hij is naast Van Mierevelt de meest individuele van onze portrettisten. Zijn kunst vertoont een zeer eigen, gedistingeerde trek: rank van omtrek, bleek soms in de gezichten. In zijn kunstwerken heerst soms een licht, dat den Delftsen Vermeer schijnt te voorspellen.

99. **Kinderportret.** Paneel 93 × 76.

JAN BAPTIST WEENIX.

(Amsterdam ± 1621 — Huis ter Mey 1660.)

Zoon van de bouwmeester Jan Weenix. Leerling van Bloemaert en Moeyaert. Hij verbleef o.a. in Italië, waar hij aan het Pauselijk Hof werkte. Vooral bekend als schilder van stillevens, havengezichten, genretaferelen in de trant van Gerard Dou, levensgrote figuren, gezelschappen, alles even meesterlijk. Hij is een voortreffelijk tekenaar en uitstekend colorist. Leerlingen van hem waren o.a. Nicolaes Berchem, Melchior d'Hondecoeter en zijn zoon Jan Weenix.

100. **Italiaans landschap.** Doek 61 × 77.

JAN WEENIX.

(Amsterdam 1640—1719.)

Beroemd stillevenschilder. Leerling van zijn vader Jan Baptist Weenix en van zijn oom Melchior d'Hondecoeter. Hij woonde een tijdlang te Bensberg als hofschilder van de keurvorst van de Pfalz. Evenals zijn vader schilderde hij van alles: portretten, stillevens, landschappen, havengezichten enz.

101. **Dood wild en vruchten.** Doek 139 × 170.

ADAM WILLAERTS.

(Antwerpen 1577 — Utrecht 1664.)

Landschap- en zeeschilder. Zijn kleiner werk is doorgaans bont, miniatuurachtig en vol geestig geschilderde figuurtjes op de manier van den Fluwelen Brueghel. Een enkele maal is het een storm, doch meestal een strand met schepen op zee, vissers, rotsen enz.

102. **Bergachtige kust.** Paneel 62 × 122½.

EMANUEL DE WITTE .

(Alkmaar 1618 — Amsterdam 1692.)

Schilder van kerkinterieurs. Leerling van Evert van Aelst te Delft. Hij schilderde in het begin figuren, portretten en genretaferelen, later voornamelijk kerkinterieurs, eerst in bruinachtige, later in helle toon met meesterlijke perspectieven en bewonderenswaardige lichteffecten. Hij is een van onze beste 17e eeuwse architectuurschilders. Zijn werken zijn zeer juist van tekening en de figuurtjes zijn uitmuntend.

103. **Interieur van een gothische kerk.** Paneel 47½ × 37.

PHILIP WOUWERMANS.

(Haarlem 1619—1668.)

Beroemd paardenschilder. Leerling van zijn vader Paulus Joosten Wouwermans, van Frans Hals en waarschijnlijk ook van de paardenschilder Jan Wijnants. Hij is als paarden- en dierenschilder onovertroffen, als colorist en als tekenaar een der grootste meesters en wegens zijn groot compositietalent, dat het landschap op bekoorlijke wijze met kostelijke figuren tot leven bracht, enig in zijn soort.

104. **Het paardewed.** Paneel 46 × 64.

MOSES VAN WTTENBROECK.

(± 1590 — 's Gravenhage 1648.)

Landschapschilder en etser. Hij is waarschijnlijk een leerling van Adam Elsheimer te Rome geweest. Hij was zeer veelzijdig in zijn onderwerpen, doch schilderde bij voorkeur landschappen, die vaak zeer mooi van toon zijn. Hij werkte o.a. voor Frederik Hendrik.

105. **Pan en Syrinx.** Paneel 59 × 51.

JAN WIJNANTS.

(Haarlem ± 1625 — Amsterdam 1684.)

Deze bekende landschapschilder, die aanvankelijk onder invloed stond van de jeugdwerken van Jacob van Ruisdael, schildert bij voorkeur heuvel- en duinlandschappen. De stoffage van zijn schilderijen werd gewoonlijk door andere schilders verzorgd o.m. door Philip Wouwermans en Adriaen van de Velde. Uit zijn laatste levensjaren kennen wij nog Italiaanse landschappen van hem.

106. **Duinlandschap.** Doek 52 × 60½.

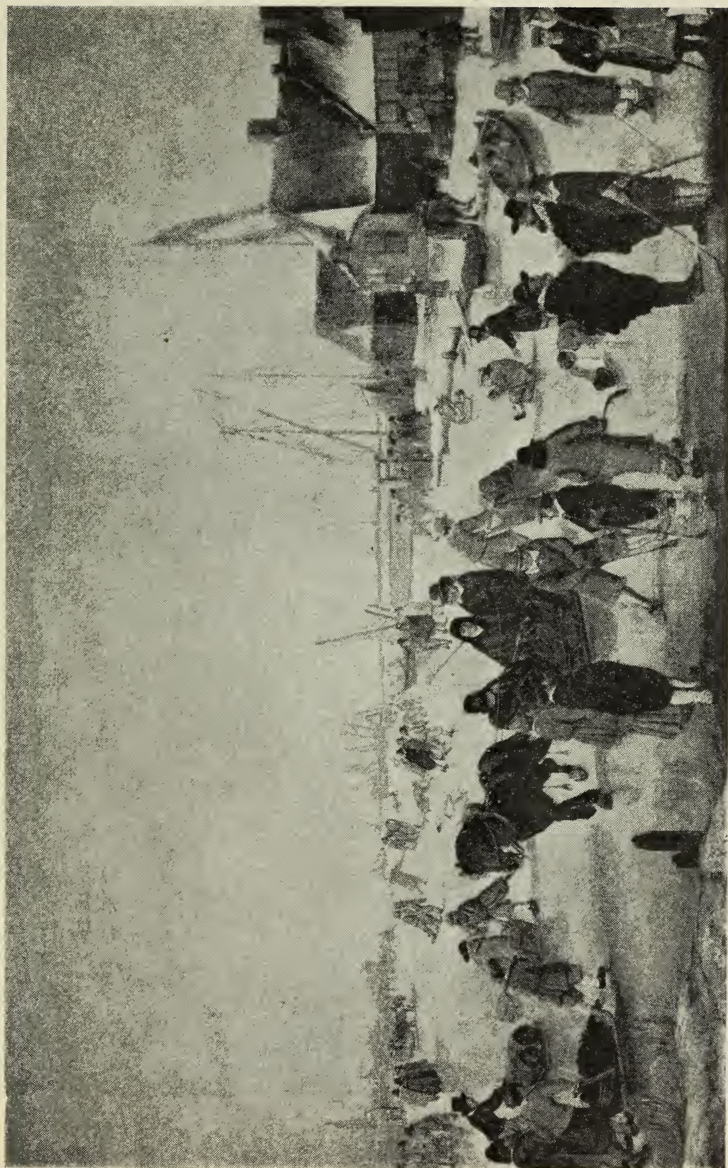
ANONIEM (HOLL. SCHOOL).

(begin 17e eeuw.)

107. **Portret van een klein meisje.** Paneel 90 × 69.

D. = Schilderijen in bruikleen van de Dienst voor 's Rijks Verspreide Kunstvoorwerpen.

Alle overige schilderijen werd in bruikleen afgestaan door het Rijksmuseum te Amsterdam.

Zie cat. no. 5

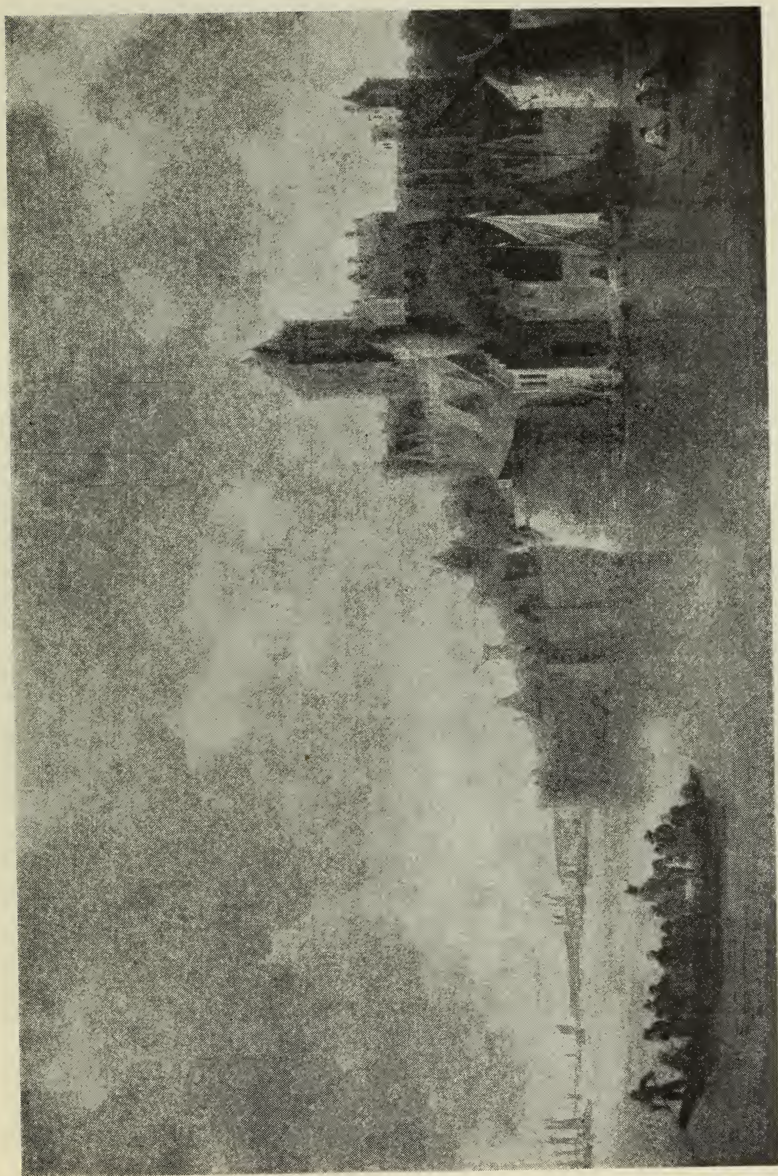
Zie cat. no. 54

Zie cat. no. 93

Zie cat. no. 21

Zie cat. no. 28

Zie cat. no. 73

Zie cat. no. 3

Drukkerij Henri Bergmans N.V., Tilburg.